

Muzafferüddin İbnü's-Sââtî (Öl. 692/1295) | Ümmügülsüm Çiçek

İDE AKADEMİ DÖNEM ÖDEVİ 2020-2021

Ebû'l-Abbas Muzafferüddin Ahmed b. Ali b. Tağlib el-Ba'lebekkî el-Bağdadî İbnü's-Sââtî olarak tanınır. Aslen Ba'lebekli olan İbnü's-Sââtî, 10 Zilkade 651 (1 Ocak 1254) yılında Bağdat Dertenk'de doğmuştur. Zirikî'nin (öl. 1893/1976) Ba'lebek'de doğduğunu kaydettiği bilgi yanlıştır. Astronomiyle uğraşan ve saat imalatçılığı yapan babasına nisbetinden dolayı İbnü's-Sââtî (öl. 692/1295) olarak tanınmıştır. Babasının Bağdat'da Müstansiriyye Medresesi'nin giriş kapısının üzerindeki saati yaptığı veyahut tamiriyle vazifelendirildiği bilinmektedir. Daha sonra Ramazan ve Kurban bayramlarında Müstansiriyye Medresesi'nde hutbe okumakla vazifelenişi ve bundan dolayı da Haşimî-Abbâsî soyundan olma kaydının aranmasıyla birlikte bu aileden olduğu anlaşılmaktadır. [1]

İbnü's-Sââtî (öl. 692/1295) tahsilini Bağdat'ta görmüştür. Zahîrüddin Muhammed b. Ömer en-Nevcabazî, Nasrullah el-Harrânî (öl. 695/1295), Ebû'l-Berekât en-Nesefî (öl. 710/1310) gibi ulemâdan ders okumuştur. Fıkıh, usûl-i fıkıh, kelim, Arap dili ve edebiyatı alanlarında yetişmiştir. Muvaffakiyye ve Müstansiriyye medreselerinde müderrislik vazifesinde bulunmuştur. Öğrencileri içinde Taceddin İbnü's-Sebbak olarak bilinen Ali b. Sencer el-Bağdadî (öl. 694/1295), oğlu Mecdüddin İbnü's-Sââtî, kızı Fatıma ve Rükneddin es-Semerkandî'nin isimleri zikredilmektedir. İbnü's-Sââtî, Rebiülevvel 686'da (Nisan-Mayıs 1287) Kadı-l kudat İzzeddin İbnü'z-Zencânî'nin (öl. 656/1258) yanında naib olmuş. 4 Cemaziyelevvel 692 (22 Mart 1295) yılında Bağdat'da ölmüş ve Cüneyd-i Bağdadî'nin (öl. 297/909) mezarının yanına gömülmüştür. Devrinde Hanefî mezhebinin meşhur şîmâlarından bir tanesi olan İbnü's-Sââtî (öl. 692/1295), fıkıh ve fıkıh usûlüne dair yazdığı iki eseri ve güzel yazısıyla bilinmektedir. Usûl-i fıkıh ile alâkalı kitabını şerh eden Şemseddin Muhammed b. Mahmud el-İsfahânî (öl. 749/1349) kendisinden takdirle bahseder, yine fıkıh ve fıkıh usûlü hakkında iki mühim kitap kaleme alan Malikî ulemâsından Cemâleddin İbnü'l-Hacib'den (öl. 646/1249) daha keskin bir zekâyâ sahip olduğunu kaydeder. [2]

ESERLERİ

İbnü's-Sââtî'nin (öl. 692/1295) fıkıh ve usûl-i fıkıha dair eserleri şunlardır: Mecmâu'l-bahreyn ve Mültekâ'n-neyyireyn , el-Bedî (Nihâyetü'l-vusûl ilâ ilmi'l-usûl).

Mecmâu'l-bahreyn ve Mültekâ'n-neyyireyn

Hanefî fıkıh literâtüründe Mevslî'nin (öl. 683/1284) el-Muhtâr , Ebû'l-Berekât en-Nesefî'nin (öl. 710/1310) Kenzü'd-dekâ'ik ve Tacüşşeria'nın (öl. 709/1309) Vikayetü ' r-rivâye 'siyle beraber "mütûn-i erbaa" olarak meşhur dört temel metinden biri olan eser, Kudûrî'nin (428/1037) el-Muhtasar ' ı ile Ebû Hafs en-Nesefî'nin el-Manzumetü'n-Nesefiyye isimli kitabı esas alınarak/birleştirilerek telif edilmiştir. Fakat bu iki eser haricinde kaynaklardan da istifade edilmiş, bu gibi yerler belirtilmek için "müstedrek" manasına gelen (س) rumuzu ile belirtilmiştir. Mecmau'l-bahreyn, mütûn-i erbaa özelinde içerdiği bilgi ve takip ettiği sistematik ile en dikkat çekici olan metindir. Önsöz kısmında bu iki kitabın birer deniz ve ışık, kendisinin kitabının da bunların birbirine birleştiği ve kavuştuğu yer olduğunu bildiren müellif kitaba bu özellikleri ifade edebilecek bir isim koymuştur. Bundan dolayı farklı kaynaklarla bir takım yazma eserlerde ve kütüphane kataloglarında eser ismindeki son kelimenin "nehreyn" biçiminde yazıldığı doğru değildir. Müellif kitabını kaleme alırken söz konusu olan iki metni bir araya getirmekle kalmamış farklı ilavelerde bulunmuş, sahih ve fetva için tercih olunacak görüşlere de işaret etmiştir. Gerek mezhep içerisindeki değişik görüşleri gerekse farklı mezheplerin görüşlerini kaydederken her birisi için başka cümle yapısı ve fiil kipi kullanıp ayrı bir metod kullanmıştır. [3]

Sivas Ziya Bey Kütüphanesi'nde 55 demirbaş numarası ile kayıtlı olan nüsha Arapça yazılmış olup 137 varak 11 satırdan oluşmakta ve istinsah tarihi bilinmemektedir. Nestalik kırmızı yazı özelliğine sahip 27.6×18.4, 15.3×8.9 ölçüsünde, dış kaplaması deridir. Ziya Bey Kütüphanesi'nde 4016 demirbaş numarasında bir tane

daha farklı nüshası olduğu tespit edilmiştir. Eserde “fasıl” ve bâb başlıkları kırmızı mürekkeple yazılmıştır. Eser bâbü't-tahâre, kitâbü'l-vesâye şeklinde konu başlığı sistematîğinde yazılmıştır. Metinlerin alt satırına ve sayfa kenarındaki boşluklara yer kalmayacak şekilde bir takım açıklayıcı notlar düşülmüştür. Üst tarafı kırmızı mürekkeple çizili kelimeler vardır. Kütüphanede 4016 demirbaş numarası ile kayıtlı Mecmâu'l-bahreyn ve Mültekâ'n-neyyireyn adında (Sonu eksik) bir eser daha bulunmaktadır. Kütüphane kayıtlarında nüsha sehven 137 varak olarak kaydedilmiştir. Ancak yapılan incelemede eserin 167 varak olduğu tespit edilmiştir. [4]

Mecma'u'l-bahreyn'in yarısı Süleymaniye Kütüphanesi başta olmak üzere Türkiye'de ve yurtdışındaki kütüphanelerde 150'ye yakın yazması mevcuttur. Diğer kütüphanelerde bulunan nüshalar şunlardır: İstanbul, Süleymaniye Ktp., Fatih, nr. 2087-2102, Hasan Hüsnü Paşa, nr. 317 (istinsah yılı: 6901; Esad Efendi, nr. 908-911; TSMK, III. Ahmed. nr. 712, nr. 727, nr. 1038, nr. 1039, nr. 1041, nr. 1042; Beyazıt Devlet Ktp., Bayezid. nr. 2160, nr. 2252, nr. 2336, nr. 2338, nr. 2491, nr. 8856, nr. 8913; İstanbul, Nuruosmaniye Ktp., nr. 1796- 1799; Darü'l-kütübi'z-Zahiriyye, nr. 9322, nr. 2560, nr.4220, nr.6153, nr. 6676, nr. 7361. nr.7782 (müellif hayattayken öğrencisi Bedreddin Muhammed b. Ömer en-Neseî tarafından 691/1292 tarihinde istinsah edilmiştir). Kitap için başta bizzat kendi müellifi olmak üzere çok sayıda şerh ve hâşiye kaleme alınmıştır. Müellife ait olan şerhin otuza yakın, İbn Melek'e ait olan şerhin ise 150'den fazla nüshası günümüze kadar ulaşmıştır. [5]

[1] İbn Kutluboğa, Ebü'l-'Adl Zeynüddîn Kasım b. Kutluboğa b. Abdullah. Tâcü't-terâcim . thk. Muhammed Hayr Ramazan Yûsuf, Darü'l-Kâlem, 1992, 6; Taşköprîzâde, Miftâhü's-se'âde . 2/1, Beyrut: Dârü'l-Kütübü'l-İlmiye, 1985. 2/188; Kâtip Çelebi, Hacı Halife Mustafa b. Abdullah, Keşfü'z-zunûn . Dârü İhyâ'î't-Türâsî'l-'Arabî, Beyrut, t.y, 1/135; Leknevî, Ebü'l-Hasenât Muhammed Abdülhay b. Muhammed. el-Fevâ'idü'l-behiyye fî terâcim'l-Hanefiyye , Kahire: Darü'l-Kitabî'l-İslami, 1324. 26; Ahmet Özel, “Muzafferüddin İbnü's-Sââtî”, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi (İstanbul: TDV Yayınları, 2000), 21/190-192; Ahmet. Özel, Hanefî Fıkıh Âlimleri, Ankara: TDV Yayınları, 4. Basım, 2014, 116-117; Mehmet, Boynukalın, Fıkıh Usulü Âlimleri ve Eserleri . İstanbul: İFAV yayınları, 2017, 203-204.

[2] İbn Kutluboğa, Tâcü't-terâcim , 6; Taşköprîzâde, Miftâhü's-se'âde , 2/188; Kâtip Çelebi, Keşfü'z-zunûn , 1/135; Leknevî, el-Fevâ'idü'l-behiyye , 26; Özel, “Muzafferüddin İbnü's-Sââtî”, 21/190-192; Özel, Hanefi Fıkıh Âlimleri , 116-117; Boynukalın, Fıkıh Usulü Âlimleri ve Eserleri , 203-204.

[3] Özel, “Muzafferüddin İbnü's-Sââtî”, 21/190-192; Özel, Hanefi Fıkıh Âlimleri , 116-117.

[4] Ebü'l-Abbas Muzafferüddîn Ahmed b. Ali b. Tağlib el-Ba'lebekkî el-Bağdadî İbnü's-Saatî, Mecmâu'l-bahreyn ve Mültekâ'n-neyyireyn (Sivas: Ziya Bey Kütüphanesi, 55), 1a-137a.

[5] Özel, “Muzafferüddin İbnü's-Sââtî”, 21/190-192; Özel, Hanefi Fıkıh Âlimleri , 116-117.